Vammaisfoorumi ry
Funktionrättsforum rf
Finnish Disability Forum

2.12.2025

Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
Asia: HE 113/2025 vp
Ajankohta: 2.12.2025

Vammaisfoorumin lausunto sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Vammaisfoorumi ry kiittää lausuntopyynnöstä ja kutsusta kuulemiseen.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt lausuntoa vastineessa olevasta ministeriön ehdotuksesta ja kommentoimme lausunnossa vain ehdotukseen tehtyjä muutoksia. Muilta osin viittaamme aiemmin lausumaamme.

Muutosehdotus 1 (47 § teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa)

Ehdotuksen 47 § 1 momenttiin tehdyn lisäyksen mukaan asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön tulee selvittää palvelutarvetta arvioitaessa. Lisäys korostaa asiakkaan mielipiteen ja sen selvittämisen tärkeyttä, mutta onko tarkoitus asettaa laillisen edustajan mielipide rinnakkaiseen asemaan asiakkaan mielipiteen kanssa ja jättää tässä kohdin omaiset ja läheiset sivuun. Kuullaanko näitä kaikkia tahoja vasta silloin, kun asiakkaan mielipidettä ei enää ole saatavilla.

Ehdotuksen 47 § 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus käyttää asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja havainnoivan teknologista ratkaisua paitsi asiakkaan kodissa tai henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa, myös saniteettitiloissa, jos teknologia kulkee jälkimmäisessä asiakkaan mukana. Lisäys on perusteltu, sillä ei voida ajatella asiakkaan poistavan esimerkiksi turvaranneketta mennessään saniteettitilaan.

Välttämättömyyden käsite ja sen arviointi eri perusoikeuksien kannalta

Ehdotuksen mukaan teknologisen ratkaisun käytön tulee olla *välttämätöntä* asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Samassa momentissa todetaan, että kuvayhteyden palveluntuottajaan itsenäisesti avaavan teknologisen ratkaisun käyttö tulee rajoittaa ajallisesti ja alueellisesti *välttämättömään*. 47 §:n 4 momentin mukaan teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava käyttötarkoituksen kannalta *välttämättömään*.

Välttämättömyyden määritelmä ja sen arvioiminen eri kohdissa jää epätäsmälliseksi. Vaikuttaa kuitenkin, että arvioinnin tekisi aina hyvinvointialueen tai muun palveluntuottajan työntekijä, jonka mielipide olisi ratkaiseva.

Palveluiden toteuttamistavasta päätettäessä ratkaiseva olisi työntekijän arvio välttämättömyydestä, vaikka asiakasta kuultaisiin ja vaikka hän kieltäytyisi. Palvelu voitaisiin ottaa käyttöön (asiakkaan omassa kodissa) vastoin asiakkaan tahtoa, vaikka se puuttuisi hänen perusoikeuksiinsa. Ehdotuksen mukaan asiakkaalla ei olisi oikeutta kieltäytyä (s. 4).

Tulisiko välttämättömyyden arviointi ja asiakkaan mielipide 47 § 2 momentin tilanteessa ja kirjata asiakassuunnitelmaan? Tai perustua aukikirjoitettuun eri perusoikeuksien (yksityisyys / oikeus sosiaaliturvaan) keskinäiseen tapauskohtaiseen välttämättömyysvertailuun?

Monelle asiakkaista teknologinen ratkaisu saattaa mahdollistaa ja turvata itsenäisen ja omaehtoisen elämän. Osa asiakkaista saattaisi silti kieltäytyä teknologisen ratkaisun käytöstä.

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan teknologisen ratkaisun käyttö tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Asiakkaan kieltäytyessä tulisi yhdessä asiakkaan kanssa pyrkiä hakemaan hänelle hoidon ja huolenpidon muulla tavoin turvaava palvelun toteuttamistapa (vrt. terveydenhuollossa potilaslain 6 § 1 mom.).

Asiakkaan oikeusturva

Vammaisfoorumi toteaa, että jäsenjärjestöjensä tekemien havaintoihin perusteella näyttää siltä, että asiakassuunnitelmia ei laadita tällä hetkellä hyvinvointialueilla kaikille asiakkaille, erityisesti elleivät asiakkaat vaadi sitä. Asiakassuunnitelmien puuttuminen aiheuttanee haasteita lakiehdotuksen mukaisen sääntelyn täytäntöönpanossa.

Lähtökohtaisesti sosiaalipalvelut perustuvat vapaaehtoisuuteen. Jos palvelua aletaan toteuttaa teknologisen ratkaisun avulla, vaikka asiakas on sitä vastustanut, on kyseessä tosiasiassa asiakkaan perusoikeuksiin puuttuminen asiakkaan tahdon vastaisesti.

Ehdotuksessa todetaan, että 47 § 2 momenttiin tehty lisäys kirjata päätökseen käyttöönotettava teknologinen ratkaisu mahdollistaa asiakkaalle muutoksenhaun ja olisi siis jälkikäteinen oikeusturvakeino. Tosiasiassa muutoksenhaku vie voimia ja aikaa.

On riskinä, että syystä tai toisesta asiakas ei kykene toteuttamaan muutoksenhakua. Käytännössä sosiaalihuollon päätöksistä valitetaankin vain vähän. (lähde: Subjektiiviset ja määrärahasidonnaiset oikeudet sekä ennaltaehkäisevät palvelut sosiaalihuollossa: Oikeudellinen arviointi).

Henkilötietojen käsittely

Henkilötietoja koskeva täsmennys 47 §:m 4 momenttiin on hyvä ja vastaa sisällöltään tietosuoja-asetusta tietojen käytön rajoittamisesta ja säilyttämisestä.

Asukkaan muiden perheenjäsenten tai vierailijoiden yksityisyys tulisi ehdotuksen mukaan ratkaistuksi ajoittamalla tarvittava teknologisen ratkaisun käyttö, mikäli ne olisivat

ylipäätään tarpeen. Asia jäisi kuitenkin tässäkin välttämättömyyden käsitteen varaan (käyttö tulisi rajata välttämättömään, voisiko asiakas itse määrittää sitä).

Muutosehdotus 2: 48 § Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa

Ehdotuksen mukaan 48 §:ssä teknisestä valvonnasta ja sen toteuttamistavasta on ilmoitettava näkyvällä tavalla niissä tiloissa, joissa sitä käytetään.

Vammaisfoorumi ehdottaa, että sana ”näkyvä” korvataan termillä” saavutettava”. Ilmoitus tulee olla tehty tavalla, joka vastaa asiakkaiden toimintakykyä. Esimerkiksi näkövammainen henkilö ei näe näkyvää ilmoitusta, vaan tieto tulee olla hänelle saavutettavassa muodossa.

Yleishuomiot

Teknologia käsitteenä ja sen erilaiset käyttötarkoitukset ovat moninaiset, mikä tekee sääntelyn luomisesta haastavaa. Parhaimmillaan teknologia edistää ja tukee itsenäistä elämää. Eri vammaisryhmien joukossa on kuitenkin asiakkaita, jotka tulisivat elämään suurimman osan elämästään teknisen valvonnan alaisena. Pahimmillaan teknologia voikin herättää pelkoa mielivaltaisesta puuttumisesta ihmisen yksityiselämään ja muihin perusoikeuksiin. Lakiehdotus on sen vuoksi merkittävä vammaisten henkilöiden perusoikeuksien kannalta.

Vammaisfoorumi ry

Maija Aatelo
varapuheenjohtaja

Anni Kyröläinen
pääsihteeri
p. 045 217 4936
anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi